

Sygn. akt I ACa 949/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 stycznia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Roman Sugier
Sędziowie :	SA Małgorzata Wolczańska (spr.) SA Lucyna Świderska-Pilis
Protokolant :	Małgorzata Korszun

po rozpoznaniu w dniu 14 stycznia 2014 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Naczelnika Urzędu Skarbowego w M.

przeciwko F. K. i G. K.

o ustalenie

na skutek apelacji pozwanych

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 4 kwietnia 2013 r., sygn. akt C 578/12,

1) oddala apelację;

2) zasądza od pozwanych na rzecz powoda 2 700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 949/13

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Katowicach ustalił, że pomiędzy pozwanymi G. K. a F. K., najpóźniej w dniu 2 listopada 2007r., zawarta została umowa darowizny kwoty 177 014 zł oraz orzekł o kosztach procesu.

Sąd Okręgowy ustalił, iż w dniu 16 listopada 2006r. pozwana G. K. i pozwany F. K. zawarli związek małżeński. Pozwany mieszka na terenie N., zaś pozwana pół roku przebywa w Polsce, a pół roku w N.. Pozwana ma obecnie 56 lat, z zawodu jest kolejarzem. Do 2001r. pracowała jako ekspedytor odprawy pociągów i zarabiała 1200 zł. Następnie przeszła na zasiłek przedemerytalny, który wynosił 640 zł netto. Kiedy skończyła 55 lat nabyła prawo do emerytury, która wynosi

obecnie 2100 zł. Pozwany ma obecnie 65 lat. Do 2009r. pracował jako spawacz i zarabiał ok. 2500 Euro. Obecnie pozwany jest na emeryturze.

W dniu 2 listopada 2007 r. w Kancelarii Notarialnej w B. przed notariuszem D. R. zawarta została umowa sprzedaży, mocą której pozwani nabyli nieruchomość zabudowaną, położoną w S., składającą się z działek o numerach (...) za łączną kwotę 170 000 zł, oświadczając iż nabycie następuje z ich majątku wspólnego, gdyż pozostają w ustawowej wspólności majątkowej. Koszty tego aktu wyniosły 7 014 zł. Ponieważ pozwany nabył przedmiotową nieruchomość jako cudzoziemiec w rozumieniu przepisu art. 1 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji pismem z dnia 30 maja 2008r. zwróciło się do pozwanego o nadesłanie w terminie 14 dni kserokopii zaświadczenia o zarejestrowaniu swojego pobytu w Polsce lub karty pobytu obywatela Unii Europejskiej oraz zaświadczenia o zameldowaniu na pobyt stały na nabytej nieruchomości. W odpowiedzi, w piśmie z dnia 20 czerwca 2008r. pozwany wskazał, iż w pełni aktualna jest jego deklaracja zawarta w § (...) aktu notarialnego rep. A nr (...) stwierdzająca, że w związku z przejściem na emeryturę w N. przeprowadzi się na stałe do Polski i nabyta tym aktem nieruchomość będzie stanowić dla niego jako cudzoziemca miejsce stałego zamieszkania w Polsce oraz będzie ją jednocześnie wykorzystywał w celu wykonywania działalności gospodarczej polegającej na świadczeniu usług turystycznych.

Następnie w dniu 18 grudnia 2008r. w Kancelarii Notarialnej w B. przed notariuszem D. R. pozwani złożyli oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczeń woli złożonych pod wpływem błędu nadto oświadczyli, iż składając zawarte w § (...) aktu notarialnego z dnia 2 listopada 2007 rep. A nr (...) oświadczenie, iż nabycie nieruchomości nastąpiło z majątku wspólnego, bowiem jak zapewnili pozostają w ustawowym ustroju majątkowym, działali pod wpływem błędu istotnego co do okoliczności prawnych, wyrażającego się w tym, iż odmiennie niż mniemali i podali błędnie w tym akcie – nabycie nieruchomości nastąpiło nie tyle ze środków pochodzących z majątku wspólnego, ale ze środków pochodzących w całości z majątku osobistego G. K. – na zasadzie surogacji określonej w art. 33 pkt 10 w zw. z art. 33 pkt 1 kro. Pozwani uchylili się zatem od skutków prawnych powyższego oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu istotnego i zmienili postanowienia umowy sprzedaży objętej aktem notarialnym z dnia 2 listopada 2007r. rep. A nr(...), w ten sposób, że ze skutkiem od dnia 2 listopada 2007r. akt ten otrzymał nowe, pozbawione wad brzmienie, zgodnie z którym działki nr (...) kupiła G. K., wyjaśniając, że nabycie następuje z jej majątku osobistego, co potwierdził stawający do aktu małżonek kupujący F. K..

Pismem z dnia 4 października 2010r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji powiadomił Naczelnika Urzędu Skarbowego w M. o zawarciu w/w aktu oraz o przesunięciach majątkowych z tym związanych. Postanowieniem z dnia 25 stycznia 2012r. Naczelnik Urzędu Skarbowego w M. wszczął wobec pozwanej postępowanie podatkowe w celu ustalenia zryczałtowanego podatku dochodowego w związku z nieznajdującymi pokrycia w ujawnionych źródła przychodu lub pochodzącymi ze źródeł nieujawnionych wydatkami poniesionymi w 2007r. W toku tego postępowania pozwana złożyła oświadczenie o stanie majątkowym, o wysokości i źródłach uzyskiwanych dochodów w roku 2007 oraz oświadczenie o poniesionych w tymże roku wydatkach. Z oświadczenia o źródłach dochodu wynikało, iż jej jedynym źródłem dochodu w roku 2007 był zasilek przedemerytalny w łącznej kwocie 7 712,44 zł. Odnośnie pochodzenia środków na nabycie nieruchomości położonej w S. pozwana złożyła trzy oświadczenia. W dniu 9 lutego 2012r. oświadczyła, że dom w S. mąż kupił na siebie, a potem przepisał go na nią. Z kolei w dniu 20 lutego 2012r. oświadczyła, że środki na zakup domu otrzymała od męża. Następnie w dniu 20 marca 2012r. do protokołu spisanego w trybie art. 172 ordynacji podatkowej podała, iż całość zakupu pokrył mąż a ona nigdy nie spisywała z nim żadnych umów darowizny lub innych dotyczących przekazania pieniędzy i nie dysponowała w roku 2007 żadnymi oszczędnościami. Z kolei pozwany w piśmie z dnia 20 lutego 2012r. oświadczył, że na zakup domu w S. jego żona G. K. otrzymała pieniądze z jego oszczędności. Natomiast w toku niniejszego postępowania pozwana zeznała, że ze swego majątku osobistego nie miała pieniędzy na zakup domu, i że to mąż te pieniądze wyłożył.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy wskazał, iż w sytuacji gdy nieruchomość została nabyta w czasie związku małżeńskiego, a małżonkowie pozostają we wspólności majątkowej, zasadą jest że wchodzi ona do majątku wspólnego. Wyjątki od tej zasady są wyczerpująco podane w art. 33 kro. Przewidziana w art. 33 pkt 10 kro tzw. surogacja polega na zastąpieniu jednego składnika majątku odrębnego innym składnikiem. Przesłankami tak

rozumianej surogacji są dwa wymagania : po pierwsze aby jedno i to samo zdarzenie spowodowało wyjście określonego przedmiotu z majątku odrębnego i nabycie innego przedmiotu majątkowego oraz po drugie, aby przedmiot nabyty był uzyskany również w sensie ekonomicznym kosztem majątku odrębnego (wyrok SN z 20 maja 2000r. V CKN 50/00 Lex nr 52579). Natomiast nabycie rzeczy z majątku odrębnego małżonka musi wyraźnie wynikać z oświadczenia tego małżonka.

Podkreślił Sąd, iż poza sporem jest, że pozwani uchylili się od skutków prawnych oświadczeń woli złożonych pod wpływem błędu zawartych w § (...) aktu notarialnego z dnia 2 listopada 2007r., rep. A nr (...), odnośnie nabycia nieruchomości do majątku wspólnego i z dniem 2 listopada 2007r. nadali aktowi nowe brzmienie, zgodnie z którym nieruchomość zabudowaną położoną w S. nabyła wyłącznie pozwana G. K. ze środków pochodzących z jej majątku osobistego, co jej mąż pozwany F. K. w akcie potwierdził. Złożył ponadto pisemne oświadczenie, że pieniądze na zakup nieruchomości pozwana otrzymała z jego oszczędności. Natomiast twierdzenia pozwanej w tym zakresie w toku prowadzonego przez powoda postępowania podatkowego były sprzeczne. Nie kwestionowała jednak pozwana, że to jej mąż, a nie ona, posiadał środki na zakup nieruchomości, ponieważ przez wiele lat oszczędzał.

Wskazał Sąd, że aby stwierdzić, iż przedmiot nabyty (w niniejszej sprawie nieruchomość) zastąpił poprzedni składnik majątku odrębnego (w niniejszej sprawie środki finansowe pozwanej) należy wykazać konkretne środki finansowe, z których nastąpiło nabycie przedmiotu majątkowego. Przyjął też Sąd, iż z ustaleń wynika bezsprzecznie, że pozwana środków finansowych na zakup nieruchomości zgromadzonych nie miała i przy uzyskiwanych dochodach mieć nie mogła. Nie zbyła również w celu nabycia nieruchomości prawa do lokalu mieszkalnego, które nabyła w 1993r. Natomiast pozwany posiadał oszczędności.

Przepis art. 33 pkt 2 kro majątkiem odrębnym, osobistym, czyni przedmioty nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę. Wymienione w tym przepisie zdarzenia prawne, będące podstawą prawną przysporzenia cechuje nieodpłatność i to samo źródło przysporzenia jakim jest majątek przysparzającego, spadkodawcy, darczyńcy. A zatem źródłem przysporzenia do majątku odrębnego pozwanej pozwalającego jej na nabycie nieruchomości, w świetle oświadczenia pozwanego z dnia 20 lutego 2012r., mogła być – zdaniem Sądu – tylko zawarta pomiędzy pozwanymi umowa darowizny kwoty pieniężnej koniecznej do zawarcia umowy sprzedaży. Nie ulega bowiem wątpliwości, że pozwany środki pieniężne posiadał. Zaznaczył przy tym Sąd, że czynność prawna może być dokonana w sposób wyraźny lub dorozumiany. Art. 890 § 1 kc formę szczególną aktu notarialnego wprowadza tylko dla oświadczenia darczyńcy, ale nawet bez zachowania tej formy umowa darowizny staje się ważna, jeżeli przyrządzone świadczenie zostało spełnione. Natomiast oświadczenie obdarowanego może być złożone w formie dowolnej, także per facta concludentia.

Odnosząc się natomiast do twierdzeń pozwanych, że ich rzeczywistą wolę i cel umowy zawiera wyłącznie umowa z dnia 2 listopada 2007r., ponieważ druga została sporządzona pod wpływem błędu i strachu, Sąd wskazał, że akt notarialny zgodny z prawem, stanowiący czynność notarialną (art. 79 ust. 1 w zw. z art. 2 ust. 2 prawa o notariacie) ma charakter dokumentu urzędowego i stanowi dowód tego, że określone osoby stały się przed notariuszem i złożyły oświadczenia zawarte w akcie. Akt notarialny zaświadcza o dokonaniu czynności prawnej i w tej mierze korzysta z domniemania prawdziwości oraz domniemania zgodności z prawdą tego co zostało w nim urzędowo zaświadczone. Domniemania prawne, z których korzysta akt notarialny mogą być wzruszone w trybie art. 252 kpc. Jednakże samo twierdzenie, że dokument urzędowy jest niezgodny z prawdą, nie stanowi zaprzeczenia jego prawdziwości i nie podważa jego mocy dowodowej. Strona powinna udowodnić, że zawarte w dokumencie oświadczenie jest niezgodne z prawdą. W ocenie Sądu pozwani tego nie udowodnili, gdyż gdyby przyjąć odmiennie i uznać jak twierdzą pozwani, że ich zgodnym zamiarem i celem było pozostanie przy umowie pierwotnej, to jednocześnie należałoby uznać, że dopuścili się oni wyłudzenia poświadczenia nieprawdy (art. 272 kk), a poprzez używanie umowy w brzmieniu nadanym aktem notarialnym z 18 grudnia 2008r., czynu z art. 273 kk.

Uznał także Sąd pierwszej instancji, że z uwagi na podział kompetencji pomiędzy organami podatkowymi a sądowymi, ocena niezbędności wytoczenia powództwa w trybie art. 189¹ kpc należy do strony powodowej i nie podlega nadzorowi ze strony sądu. Wniosek ten uzasadnia także treść art. 199a § 3 ordynacji podatkowej.

Orzeczenie o kosztach procesu uzasadnione zostało treścią art. 98 kpc oraz art. 113 ust. 1 uksc.

W apelacji pozwani domagali się zmiany zaskarżonego wyroku przez oddalenie powództwa ewentualnie jego uchylenia i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Skarżący zarzucili:

- naruszenie art. 65 kc, poprzez jego błędne zastosowanie i przyjęcie, że wolą pozwanych było nabycie nieruchomości ze środków pochodzących z majątku osobistego pozwanej G. K., podczas gdy z treści zebranego w sprawie materiału dowodowego wynika, że nieruchomość została nabyta ze środków pochodzących z majątku wspólnego pozwanych;
- sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego polegającą na przyjęciu, że pozwani zawarli umowę darowizny podczas gdy z treści zebranego materiału dowodowego wynikają wnioski przeciwnie;
- naruszenie art. 189¹ kpc poprzez jego zastosowanie i uwzględnienie powództwa, podczas gdy brak było podstaw do wystąpienia z takim powództwem, gdyż zebrany materiał dowodowy pozwalał na rozstrzygnięcie sprawy na drodze postępowania administracyjnego w oparciu o przepisy Ordynacji podatkowej.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie. Zaskarżony wyrok należy uznać za trafny.

Sąd Okręgowy przeprowadził postępowanie dowodowe, w ramach którego dopuścił dowody z dokumentów zaoferowanych przez strony oraz z urzędu z przesłuchania stron, ograniczone do przesłuchania pozwanej G. K.. Dowody te następnie ocenił zgodnie z treścią art. 233 § 1 kpc i na podstawie tak dokonanej oceny zgromadzonego materiału dowodowego poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne. Ustalenia te jako właściwe Sąd Apelacyjny przyjmuje więc za własne. Za poprawne uznać także należy przedstawione przez Sąd Okręgowy rozważania prawne.

Odnosząc się do zarzutów apelacji i postawionego na ich wstępie zarzutu naruszenia art. 65 kc stwierdzić trzeba, że zarzut ten jest całkowicie chybiony. Skarżący upatrują naruszenia powołanego przepisu prawa materialnego przez: „błędne jego zastosowanie i przyjęcie, że wolą pozwanych było nabycie nieruchomości ze środków pochodzących z majątku osobistego pozwanej, podczas gdy z treści zebranego w sprawie materiału dowodowego wynika, że nieruchomość została nabyta ze środków pochodzących z majątku wspólnego pozwanych”.

Przypomnieć trzeba, iż przepis art. 65 kc odnosi się do reguł wykładni oświadczeń woli. Oświadczeniem woli jest zaś taki przejaw woli, który wyraża w dostateczny sposób zamiar wywołania skutku prawnego w postaci ustanowienia, zmiany lub zniesienia stosunku prawnego (tak Aleksander Wolter, Prawo cywilne, Zarys części ogólnej, Wyd. VIII, Warszawa 1986, PWN, str. 278 i nstp.).

Oświadczeniem woli objętym aktem notarialnym z 2 listopada 2007r. ze strony pozwanych było oświadczenie obejmujące wolę nabycia (kupna) objętych tym aktem nieruchomości. Oświadczeniem woli nie było natomiast oświadczenie dotyczące pochodzenia środków finansowych na dokonanie tejże czynności prawnej.

Oświadczenie co do źródła pochodzenia danych środków finansowych jest bowiem oświadczeniem wiedzy, a nie woli. O tym też, czy dany przedmiot stanowi składnik majątku osobistego osoby, która zawiera związek małżeński, decydujące znaczenie mają zasady określone art. 31 kro i nstp., przytoczone zresztą przez Sąd Okręgowy, a nie „wola stron”.

Wbrew także twierdzeniom skarżących, w świetle przeprowadzonego postępowania dowodowego, brak było podstaw, aby przyjąć, że pozwani posiadali jakikolwiek majątek wspólny (środki finansowe czy też inne wartościowe składniki, które mogliby spieniężyć), który zezwalałby im na zakup nieruchomości objętych wskazanym aktem notarialnym.

W istocie pozwana w zeznaniach, zaś pozwany w pisemnym oświadczeniu z dnia 20 lutego 2012r., przyznali, że środki na zakup przedmiotowych nieruchomości pochodziły z oszczędności zgromadzonych przez pozwanego przed zawarciem związku małżeńskiego (k. 32 i k. 76 verte). Jako takie stanowiły więc jego majątek osobisty i nabyte nieruchomości na zasadzie z art. 33 pkt 10 kro winny były wejść do jego majątku osobistego.

Pierwotna treść aktu notarialnego z 2 listopada 2007r. została jednak następnie zmieniona („ze skutkiem od dnia 2 listopada 2007r.”) aktem notarialnym z dnia 18 grudnia 2008r. W akcie tym zawarte zostało oświadczenie o uchyleniu się od „skutków prawnych oświadczeń woli złożonych pod wpływem błędu” odnoszące się do stwierdzenia o pochodzeniu przez kupujących (pозwanych) środków z majątku wspólnego i następnie – za zgodą zbywcy – określono, że nieruchomości objęte owym aktem sprzedane zostają pozwanej G. K..

Podkreślić w tym miejscu należy, że przedmiotem niniejszej sprawy jest wyłącznie określone w pozwie żądanie ustalenia istnienia pomiędzy pozwanymi umowy darowizny kwoty pieniężnej w wysokości 177 014 zł. Kognicją Sądu nie jest zatem objęta kwestia prawidłowości opisanych wyżej czynności zawieranych w formie aktu notarialnego. Akt, w kształcie ostatecznie mu nadanym w dniu 18 grudnia 2008r., funkcjonuje w obrocie prawnym, korzysta z domniemań prawnych opisanych przez Sąd Okręgowy. W świetle tegoż aktu, którego ważność nie była podważana (w tym także przez skarżących), to pozwana jawi się więc właścicielką spornych nieruchomości. Zapewne też uzyskała stosowny wpis w księdze wieczystej.

A zatem reasumując dotychczasowe rozważania przyjąć należy, iż w sytuacji gdy pozwana nabyła nieruchomości objęte opisany aktem notarialnym, zaś – co jest poza sporem – nie posiadała majątku osobistego zezwalającego jej na dokonanie tego zakupu, a środki te zostały jej przekazane przez męża F. K. z jego majątku osobistego to prawidłowym jest wniosek, iż z punktu widzenia przepisów prawa cywilnego działana przez pozwanych czynność prawna stanowiła darowiznę owych środków pieniężnych (art. 888 kc). Ustalenie i wnioski Sądu Okręgowego w tym zakresie nie budzą zatem wątpliwości. Tym samym kolejny zarzut skarżących dotyczący sprzeczności ustaleń z treścią zebranego materiału poprzez rzekomo wadliwe przyjęcie, że pozwanych łączyła umowa darowizny również był nietrafny.

Nie jest także zasadny zarzut naruszenia art. 189¹ § 1 kpc. W myśl tego przepisu o legitymacji czynnej decydują – zamiast interesu prawnego z art. 189 kpc – dwie wyraźnie przewidziane w nim przesłanki: posiadanie statusu organu podatkowego lub organu kontroli skarbowej oraz niezbędność żądanego ustalenia do rozstrzygnięcia sprawy w toku prowadzonego postępowania podatkowego lub kontrolnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2013r., IV CSK 322/12, LEX nr 1318439). Wbrew także stanowisku skarżących stwierdzić należy, że Sąd I instancji nie dopuścił się błędu przyjmując, że ocena niezbędności wytoczenia powództwa dla „oceny skutków podatkowych” należy do strony powodowej i nie podlega nadzorowi sądu. Uzasadnione jest to podziałem zakresu kompetencji pomiędzy organami podatkowymi (administracyjnymi) a sądowymi (tak np. Przemysław Telenga, komentarz aktualizowany do art. 189¹ kodeksu postępowania prawnego, System Informacji Prawnej Lex/Lex Omega).

Gdyby jednak nawet przyjąć stanowisko odmienne tj. iż sąd uprawniony jest do badania przesłanki niezbędności żądanego ustalenia, to stwierdzić należy, że okoliczności niniejszej sprawy dawały podstawy do uznania, iż istniała potrzeba wystąpienia przez powoda z przedmiotowym powództwem. Treść obu aktów notarialnych zawierających sprzeczne oświadczenia wiedzy pozwanych co do pochodzenia środków finansowych przeznaczonych na zakup nieruchomości, niejednoznaczne oświadczenia pozwanej składane w toku prowadzonego przez organ podatkowy postępowania, nadto brak jakichkolwiek dokumentów obrazujących dokonane przez skarżących transfery pieniężne niewątpliwie mógł nasuwać wątpliwości co do rzeczywistej treści czynności prawnej działanej przez pozwanych. Co więcej stanowisko pozwanych zajęte w tym procesie – zarzuty zawarte w odpowiedzi na pozew, w apelacji (de

facto negowanie istnienia darowizny) – potwierdzają potrzebę wystąpienia przez organ podatkowy z przedmiotowym powództwem.

Nadmienić w końcowej części rozważań wypada jeszcze, że nie ma podstaw aby przyjąć, że żądanie sprzeczne jest z art. 5 kc. Mimo, iż skarżący w apelacji już tego zarzutu nie podtrzymują to jest to kwestia związana z zastosowaniem prawa materialnego, co sąd odwoławczy bierze pod rozwagę z urzędu, w granicach zaskarżenia. Fakt, że postępowanie podatkowe zostało wszczęte po paru latach od zdziałania przez skarżących spornej czynności nie jest dostateczną przesłanką do przyjęcia koncepcji nadużycia prawa przez organ podatkowy. Nadto okoliczności sprawy: instrumentalne traktowanie przez pozwanych składanych przez nich oświadczeń, próba przerzucania odpowiedzialności na inne podmioty (urzędnika MSW), także nie mogą uzasadniać stwierdzenia, że powód mający status „władzy” podatkowej nadużywa prawa realizując swoje obowiązki kontrolne.

Z podanych przyczyn apelacja jako nieuzasadniona podlegała oddaleniu – art. 385 kpc. O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na mocy art. 99 kpc w zw. z art. 108 § 1 kpc i art. 391 § 1 kpc.